

УДК 338.48 (477)

Н.В. Ротань

здобувач Одеського
національного
політехнічного університету
e-mail: natasha.rotan@mail.ru

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Н.В. Ротань, Інтелектуальна складова процесу формування конкурентоспроможності туристичної галузі В статті проведено аналіз конкурентоспроможності туристичної галузі України, визначено роль інтелектуального потенціалу в розвитку туристичної індустрії, запропоновані заходи щодо забезпечення підвищення конкурентоспроможності туристичних підприємств.

N.V. Rotan, The intelligent part of the process of formation of competitiveness of the tourism industry. In the article analyzes the competitiveness of the tourism industry in Ukraine, the role of the intellectual potential in the development of the tourism industry, the proposed measures to ensure the increase of competitiveness of tourism enterprises..

Постановка проблеми. Сучасна економіка – це економіка, заснована на знаннях і інформації. У більшості випадків при рівних технологічних складових успіх підприємства залежить більшою мірою від інтелектуальних можливостей системи, ніж від фізичних активів. Тому саме інтелектуальні та інформаційні ресурси приносять у результаті вищий дохід, стають поступово з ресурсів "другого плану" базовими і найбільш стратегічно значущими для підприємств. Проте доводиться констатувати, що ці ресурсні складові, що чинять усе більший вплив на збільшення прибутковості і стабільності діяльності підприємства, є недооціненими з точки зору вивченості економічною наукою та практикою.

Туризм є одним з перспективних напрямів зростання економіки. Наявність незайманих куточків природи, лікувальних ресурсів дозволяють розвивати багато видів туризму. У той же час існуючий потенціал регіону в галузі туризму використовується недостатньо ефективно, внаслідок як

Управління проектами та якістю

нерозвиненості інфраструктури туризму, відсутності налагодженої взаємодії між приватним бізнесом та органами державного управління, так і недостатнього використання існуючого потенціалу підприємств галузі.

В умовах зниження рівня запасів матеріальних і сировинних ресурсів інтелектуальний потенціал слід розглядати як одну з основних складових процесу формування потенціалу підприємства.

Сьогодні, Україна має значний інтелектуальний потенціал. Наукове, методичне та кадрове забезпечення у сфері туризму та діяльності курортів здійснюється через понад 130 вищих навчальних закладів, чотири науково-дослідних інститути Міністерства охорони здоров'я України та Науковий центр розвитку туризму Міністерства культури і туризму України.

На, жаль за наявності такого значного наукового потенціалу на даний час відсутні практичні рекомендації щодо державного регулювання, комплексних схем планування, раціонального використання туристичних ресурсів, економічних засад функціонування сфери туризму і діяльності курортів.

Наявна система підготовки кадрів у цілому не забезпечує потреб сфери туризму та діяльності курортів у спеціалістах середньої та нижчої ланки, які безпосередньо обслуговують туристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань управління підприємством на основі інтелектуального капіталу знаходимо у працях К. Віга, Т. Ллойда, П. Друкера, Р. Аккофа, Я. Прусака та ін. науковців, які обґрунтували важливість системного формування та використання знань в економіці суспільства. Теорію самонавчальної організації продовжили розвивати К. Аджарис, П. Сендж, Д. Тіс, П. Страсман, К.-Е. Свейбі, які зробили значний вклад у методологію оцінки інтелектуального капіталу [2].

Матеріал і результати дослідження. Концепція довгострокового соціально-економічного розвитку Херсонщини на період до 2020 року до числа головних напрямків переходу до інноваційного соціально орієнтованого типу економічного розвитку регіону відносить створення умов для поліпшення якості життя громадян. Реалізація даного напрямку забезпечується, в тому числі, і за рахунок розвитку інфраструктури туризму і відпочинку, а також забезпечення якості, доступності та конкурентоспроможності туристських послуг в країні.

Управління проектами та якістю

Туризм можна визначити як багатопродуктову індустрію, безпосередньо пов'язану з великою кількістю секторів і галузей економіки, в тому числі, безпосередньо, і з інтелектуальним потенціалом економічних суб'єктів різних сфер діяльності. Єдиним функціональним завданням цих галузей є діяльність, спрямована на якісне задоволення різноманітних і постійно зростаючих потреб людей у різних видах відпочинку і подорожей у вільний час при раціональному використанні всіх наявних туристських ресурсів. У міру розширення і ускладнення процесів організації туризму все нові галузі та підприємства національної економіки залучаються до туристичної індустрії.

Аналізуючи всі вищевикладені факти, можна зробити висновок, що ефект від розвитку туризму - багаторівневий, що виражається у формі:

– бюджетного ефекту - результат поповнення бюджетів різних рівнів за рахунок податкових надходжень;

– економічного ефекту - отримання додаткових доходів, що стимулює послідовний ланцюжок витрачання;

– соціального ефекту - створення додаткових робочих місць, соціальні гарантії та відповідальність;

– духовно-оздоровчого ефекту - відпочинок, можливість пізнання історичних та культурних цінностей, заняття спортом, участі в культурно-масових заходах;

– інтелектуального ефекту - можливість розвитку особистості, відновлення і розширення інтелектуальних сил, стимулювання інтелектуального потенціалу для якісного задоволення зростаючих потреб споживачів послуг.

Слід зазначити, що туристський та інтелектуальний потенціали характеризуються відносинами взаємовпливу. Так, інтелектуальний потенціал виробників туристських продуктів визначає якість послуг, які надходять на ринок, що надалі розширює рівень споживчого попиту на даному сегменті ринку. Висока якість виробленої туристської продукції, в свою чергу, сприяє підвищенню інтелектуального потенціалу споживачів послуг за рахунок розширення їх кругозору, набуття нових знань і навичок, взаємного спілкування та обміну досвідом. У силу цього туризм може бути визначений як спосіб інвестування в інтелектуальний потенціал людини [1].

Однак на даному етапі розвитку туристичної галузі в області процеси підтримки, постійного відтворення та повноцінного

Управління проектами та якістю

використання її ресурсного потенціалу є недостатніми та недосконалими. Більш ефективному функціонуванню галузі в області перешкоджає комплекс проблем, зокрема:

- недосконалість системи державного управління туризмом і діяльністю курортів, низька ефективність взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, приватного сектору та громадськості в управлінні розвитком туризму і діяльності курортів тощо;

- невідповідність об'єктів туристичної інфраструктури та туристичних послуг сучасним вимогам щодо технічної та функціональної якості;

- низька економічна, соціальна та екологічна ефективність функціонування сфери туризму і діяльності курортів, зокрема через нерозвинений менеджмент туристичних підприємств;

- недосконалість та низька ефективність маркетингової політики в області.

Доцільно зауважити, що як і будь-яка інша сфера господарської діяльності індустрія туризму є вельми складною системою, ступінь конкурентоспроможності якої в окремому регіоні залежить від ступеню розвитку галузі в країні в цілому.

Оцінюючи конкурентний статус України у сфері надання туристичних послуг, вважаємо необхідність оцінити конкурентоспроможність туристичної галузі країни, співвідносячи існуючі показники функціонування її внутрішнього туристичного ринку та світових тенденцій розвитку туристичної галузі.

Досліджуючи конкурентоспроможність туристичної галузі доцільно проаналізувати Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму країни, який дозволяє визначити перешкоди для успішного розвитку туризму на національному рівні та розробити конкретні заходи для покращення конкурентоспроможності на світовому ринку туристичних послуг.

За даними експертів Всесвітнього економічного форуму у співпраці з представниками «Booz & Company», «Deloitte», Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA), Міжнародного союзу охорони природи (IUCN), Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) і Всесвітньої Ради з подорожей і туризму (WTTC) [4] Україна у 2013 році згідно з Індексом конкурентоспроможності подорожей і туризму (ІКПТ),

Управління проектами та якістю

змогла поліпшити глобальну конкурентоспроможність туристичного сектору, піднявшись за 2 роки на 9 позицій у рейтингу 140 країн світу. Проте цей результат більшою мірою відбиває посткризове відновлення: нинішнє місце України (76-е) ненабагато вище за її позиції в індексах 2007-2008 рр. (відповідно 78-е і 77-е місця). При цьому загальні оцінки України в Індексі конкурентоспроможності подорожей і туризму зазвичай нижчі більшості порівнюваних країн, у тому числі й деяких країн-сусідів (Румунії та Росії). Проблемними залишаються позиції державної політики та регулювання в секторі подорожей і туризму. В умовах відносної дешевизни в країні за паритетом купівельної спроможності, витратами при веденні бізнесу тощо залишаються украй дорогими послуги, важливі саме для туристичного сектору, зокрема, такі як послуги готелів і аеропортів. Розвиток туризму залишається поза ключовими пріоритетами держави і бізнесу, а предметні зусилля, такі як проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу Євро-2012, поки що позитивно вплинули лише на відновлення колишніх позицій. Ключовими пріоритетами для стійкого розвитку галузі подорожей і туризму, стабільного зростання її конкурентоспроможності у світовому масштабі є питання захисту прав власності і спрощення регулювання в цьому секторі, збереження культурних і природних ресурсів, підвищення їх привабливості для іноземних туристів, а також забезпечення високого пріоритету сектору в державній політиці.

Показники, що сприяли розвитку туристичної галузі наведені у табл. 1.

Таблиця 1 - Показники, що сприяли розвитку туристичної галузі у 2013 році

№ з/п	Показник	Значення	Зміна	Місце
1	2	3	4	5
1	Витрати на відкриття бізнесу, % ВНД на душу населення	1,5	21	↑
2	Концентрація шкідливих проникних часток, мг/м ³	16,6	26	↑
3	Втрати бізнесу від загрози тероризму, бали	6,1	36	↑
4	Покриття медичними фахівцями, медики на 1 000 осіб населення	33	25	↑
5	Кількість лікарняних ліжко-місць, місць на 10 000 осіб населення	87	4	↓
6	Витрати держбюджету на сектор подорожей і туризму, %	5	38	=
7	Кількість чинних авіаліній на ринку країни (з рейсами за розкладом)	50,5	35	↓
8	Наявність основних компаній із оренди автомобілів (із 7)	6	32	↑
9	Щільність банкоматів, що приймають карти VISA, одиниць на 1 млн. населення	603,7	26	↑
10	Коефіцієнт паритету купівельної спроможності (по відношенню до ринкового курсу)	0,5	31	↓
11	Частка захищених водних зон (в межах виключної морської економічної зони), %	1,5	28	-
12	Частка у світовому експорті «креативних галузей» (сувенірна продукція, мистецтво, книги тощо), %	0,2	46	↑

Показники, що стримують розвиток туристичної галузі наведені у табл. 2.

Таблиця 2 - Показники, що стримують розвиток туристичної галузі у 2013 році

№ з/п	Показник	Значення	Зміна	Місце
1	Захист прав власності (макс. 7 балів)	2,7	131	↑
2	Індекс складності отримання візи (бали, для визначення складності в отриманні візи для іноземців, за ЮНВТО)	59,1	101	↓
3	Відкритість за двосторонніми авіаугодами (макс. 38 балів)	7	114	↓
4	Жорсткість регулювання у сфері охорони довкілля (макс. 7 балів)	3,2	111	↑
5	Якість довкілля (макс. 7 балів)	3,8	104	↑
6	Стійкість (стабільність) розвитку ПТ (макс. 7 балів)	3,2	128	↑
7	Надійність поліцейських служб (макс. 7 балів)	3	119	↓
8	Пріоритезація сектору подорожей і туризму на порядкуденному уряді (макс. 7 балів)	4	126	↑
9	Ефективність маркетингу для залучення туристів (макс. 7 балів)	3,7	109	↑
10	Забезпечення авіасполучення в зарубіжних напрямках – (макс. 7 балів)	4,1	101	↑
11	Якість доріг (макс. 7 балів)	2,3	135	↑
12	Рівень зборів із авіаквитків і за послуги аеропортів (макс. 100 балів)	66,9	107	↓
13	Індекс готельних цін, дол. США (середня ціна номеру «першокласних готелів»)	225,5	110	↑
14	Ставлення місцевого населення до іноземних туристів (макс. 7 балів)	5,6	127	=

Україна в рейтингу 2013 року отримала оцінку в 3,98 бала з семи можливих і зайняла 76-е місце в рейтингу 140 країн світу. Це найвище місце, яке займала Україна за період розрахунку Індексу, проте цей результат свідчить скоріше про відновлення втрачених після кризи позицій (відповідно 78-е і 77-е місця в 2007 і 2008 рр.) [5].

Відносно стійкі позиції України в ІКПТ протягом усіх років його розрахунку забезпечуються стабільними показниками субіндексу середовища та інфраструктури для бізнесу. Особливо хороші оцінки Україна отримала за такими показниками, як якість залізничної інфраструктури (24-е місце), щільність банкоматів (26-е місце), щільність фіксованого і мобільного зв'язку (44-е і 43-е місця), а також показник

Управління проектами та якістю

співвідношення купівельної спроможності (31-е місце у світі). Такі оцінки свідчать про те, що залізниця в країні є одним з найбільш розвинених і розгалужених засобів транспортного сполучення, а кількість і розташування банкоматів достатня для безперешкодного зняття готівки іноземними туристами.

Порівнюючи Україну з іншими країнами, можна стверджувати, що показники України в ІКПТ поступаються показникам більшості порівнюваних країн (держави – нові члени ЄС і члени СНД, включаючи країни-сусіди), за винятком держав Центральної Азії і, частково, Кавказу, чії показники ще нижчі. Після істотного падіння оцінок в Індексі 2011 року (у 2010-му Індекс не розраховувався) Україна змогла трохи поліпшити свій загальний бал і відновити позиції у світовому рейтингу до докризового рівня. Дуже схожу динаміку спостерігаємо в Азербайджані, досить близькі позиції також у Румунії. Водночас у багатьох порівнюваних країнах оцінки в балах досягли докризового рівня або навіть перевершили його вже до 2011 р. Характерно, що Україна отримує вищі оцінки порівняно з Росією з регуляторного середовища і за людськими ресурсами, але водночас істотно програє своєму сусідові практично за всіма складовими субіндексу бізнес-середовища та інфраструктури. Також у Росії набагато краще оцінюється стан культурних і природних ресурсів, за якими країна входить до топ-40 країн світу, тоді як Україна посідає останні місця в першій сотні рейтингу.

Отже, туристичний сектор в Росії набагато менш орієнтований на клієнта, ніж в Україні, - як результат, різниця в 60 позицій за цим показником у світовому рейтингу на користь України. Водночас Туреччина за цим показником ще на 48 позицій випереджає Україну.

Наприклад, якщо порівнювати результати України зі схожою за загальними характеристиками туристичного сектору Болгарією, то оцінки обох країн за субіндексом регуляторного середовища практично ідентичні – країни мають схожі конкурентні переваги і проблемні зони. Разом з тим, Болгарія упевнено випереджає Україну за субіндексом бізнес-середовища та інфраструктури, і в першу чергу за рахунок кращих оцінок за туристичною та ІКТ інфраструктурою а також і за ціною конкурентоспроможністю в секторі подорожей і туризму. Водночас за п'ять років країна втратила 18 позицій і опустилася на 70-е місце за складовою інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій. Позитивна динаміка відзначається також за субіндексом людських,

Управління проектами та якістю

культурних і природних ресурсів – Україна уперше потрапила до першої сотні країн у світовому рейтингу з моменту глобальної фінансової кризи, поліпшивши свою позицію на 19 місць. При цьому позитивна динаміка відзначається за складовими людських ресурсів і доступності кваліфікованої робочої сили, а за складовою освіти і навчання Україна систематично втрачає в позиціях. Це можна пояснити тим, що у більшості країн світу швидше зростають вимоги до фахівців, зайнятих у сфері подорожей і туризму, а Україна у результаті отримує умовну перевагу, яка не є стійкою в довгостроковій перспективі.

Висновки. З проведеного дослідження, можна зробити висновки, що основною з причин невисокої конкурентоспроможності туристичної галузі як в регіоні так і в Україні в цілому є низький рівень професіоналізму кадрів. Саме інтелектуальний потенціал визначає конкурентоспроможність туристичного підприємства З практичної точки зору інтелектуальний капітал створює нові продукти та послуги, а отже, дозволяє здійснювати зовнішню експансію фірми й освоєння нових ринків. Це забезпечується умілим співвідношенням людського та структурного капіталу, спрямованого на створення нових, прибуткових продуктів, здатних змінити бізнес-середовище. У механізмі оцінювання конкурентоспроможності найбільш вагомими слід вважати показники управління знаннями, управління інтелектуальними ресурсами, які визначають сьогодні внутрішню структуру організації, ступінь її адаптаційних можливостей до ринкових змін.

Література

1. Зуева, М. М. Сущность взаимосвязи туристского и интеллектуального потенциалов [Текст] / М. М. Зуева // Молодой ученый. — 2012. — №4. — С. 129-132.
2. Козловска, У. Интеллектуальный капитал как важнейший элемент парадигмы управления, основанного на знаниях [Текст] / У. Козловска // Вісник Східноукраїнського нац. уні- верситету ім. В. Даля. – 2012. – № 7 (178). – С. 155–160.
3. Travel & Tourism Competitiveness Report 2013: [Електронний ресурс] // World Economic Forum. – Режим доступу: <http://gcr.weforum.org/ttci2013/>.
4. Михайліченко, Г.І. Методологічні основи оцінювання інноваційного потенціалу туристичного підприємства [Текст] / Г. І. Михайліченко // Економічний часопис-XXI. - 2013. - № 1-2(1). Україна у світі. Огляд міжнародних індексів 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/ukraine_inthe_world_2013_ukr_web.pdf.

Надійшла до редакції 23.12.2014

Управління проектами та якістю